

TÍÐINDI

Greinarøð: Hjúnabandið í søguligum høpi

Er hjúnabandið søguliga støðugt og óbroytligt?

Partur 3

Eiler Fagraklett

Kærleikin og hjúnabandið

Fyrst í 17. øld mennist hjúnabandið aftur. Vestureuropa verður vitni til nýtt og slóðbrótandi slag av hjúnabandi. Eitt slag av hjúnabandi, sum inntil tá, var næstan óhoyrt nakra aðrastaðni í heiminum. Talan er um hjúnabond bygd á kærleika.

Gomlu grikkarnir mettu, at forelskilsí var ein sinnissjúka. Kinverjar høvdu einki orð fyri kærleika millum hjún fyrr enn í 1920, tá ein málkønur bólkur var settur, fyri at uppfinna eitt nýtt orð til hetta nýggja vesturlenska fyrbrigdið. Fleiri av fólkasangnum, sum vóru sungnir í bóndasamfelagnum í miðöldini í Europa gjørdur gjøldur burtúr kærleikanum í einum hjúnabandi. Í 12. og 13. øld var ótrúskapur mettur at vera tað einasta slagið av kærleika, ið var vert at nevna innan yvirstættina í Evropa og í víkingasøguni verður somuleiðis fleiri staðni ávarað um vandarnar, ið standast av at blanda kærleika og hjúnaband saman. (Stephanie Coontz, Marriage, a History, 2005).

Nýggja romantiska rákið, har kærleikin nú skuldi avgera, hvønn tú giftist við, kyknaði eftir upplýsingartíðina, og tá marknaðarbúskapur gjørdist vanligur og fólk fingi egnar pengar at ráða yvir. Nú gjørdist hjúnabandið eitt privatmál, og ikki bert eitt politiskt ella figgjarligt amboð hjá familjuni ella samfelagnum. (Jeffrey R. Watt, The Making of Marriage, 1993). Fólk vóru ikki longur í sama mun bundin av foreldrum, familju ella góðseigara fyri at gerast sjálvstøðug. Kærleiki og

Hjúnabond, ið eru bygd á kærleika, fáa ikki fótafesti í vesturheiminum til fyrst í 17. øld. Hetta er eitt slóðbrótandi hugtak, ið ikki hevur verið vanligt nakrastaðni í heiminum, áðrenn fólk í vestureuropa taka tað til sín

persónlig gleði gjørdist fyrmyndin. Somuleiðis gjørdist maðurin figgjarligi motorurin, meðan kvinnan bleiv kensluliga kjarnin í nýggju kjarnufamiljuni. Soleiðis komu eisini nýggjar siðvenjur, sum nýggja kjarnufamiljan kundi nýta sína frítíð til. Eitt nú kann nevast føðingardagar, barnadópur, ársdagar og jól, sum nú eru vorðin ein familjuhátíð. Frítíð var eisini eitt nýtt fyrbrigdi fyri miðal- og lástættina, ið serliga gjørdi seg galdandi eftir ídnaðarkollveltingina.

Hóast hjúnabandið gjørdist eitt privatmál, varð brúdleypið meira alment enn tað nakrantíð áður hevði verið. Bretska drotningin Victoria, sum í stóran part av 19. øld stýrði stóra partin av heiminum, gekk á odda og hevði eitt stórt og hátíðarligt brúdleyp, sum eingin nakrantíð hevði sæð áður, tá hon gift-

ist Albert prinsin. Hetta gjørdist byrjanin til eitt nýtt rák, har brúdleypið gjørdist almenn stórhending, ið skuldi síggjast og heiðrast. Flestu brúðarsíðir, sum vit í dag kenna, koma somuleiðis frá victorianska tíðarskeiðinum. (Elizabeth H. Pleck, Celebrating the Family, 2000).

Hjúnabandið í 20. øld

Í 20. øld fer allur vesturheimurin ígjøgnum sera stórar samfelagsbroytingar. Figgjarligar, átrúnaðarligar, hernaðarligar og politiskar broytingar. Hetta førir við sær, at eftir 2. heimsbardaga minskar virðið á kjarnufamiljuni munandi. Kvinnur gerast meira og meira sjálvstøðugar. Ungdómsuppreisturin og kvinnurørslan hava við sær, at færri fólk velja at gifta seg. Talið av hjúnaskilnaðum veksur nógv, og eitt vaksandi tal av

børnum verða fødd uttanfyri hjúnabandið. Kirkjan og religiónirnar sum heild, missa sítt fasta tak á privatlivinum hjá einstaklinginum, og vesturheimurin gerst alamt meira verðsligur ella sekulerur, meðan átrúnaður og politikkur verða loyst sundur. (Elizabeth Abbott, A History of Marriage, 2010)

Hetta rákið er eisini galdandi í Føroyum. Í 2012 vóru fødd 619 børn í Føroyum. Hjá 57,9% av hesum børnum vóru foreldrini ikki gift. 2002 var annars fyrsta árið, at fleiri føroysk børn vóru fødd uttanfyri enn innanfyri hjúnabandið (Høgne Debes Joensen, Heilsulýsing Landslæknans, 2013). Hjúnaskilnaður er eisini vorðin vanligur partur av føroyska samfelagnum, har vit eru farin frá, at talan um hjúnaskilnað var næstan óhoyrt, til at umleið triðja hvørt før-

oyskt hjúnaband í dag endar í skilnaði. (Føroya Hagstova, 2013).

Minnilutar og hjúnabandið

Fleiri minnilutabólkur hava ígjøgnum tíðina havt avmarkaðar møguleikar at gifta seg. Hjá summum bólkum er hetta framvegis galdandi. Hóast trælirnir í USA fingi sítt frælsi í 1865, so fingi teir og aðrir hinkyndir amerikumen ikki frælsi at gifta seg eftir egnum ynski fyrr enn í 1967. Tá avgjórði amerikanski hægstirættur, at fólk úr ymiskum rasum kundu giftast hvør øðrum, og ikki einans við fólk av egnari rasu. (Gary A. Cretser og Joseph J. Leon, Intermarriage in the United States, 1982).

Í Nazitýsklandi varð bann eisini sett móti, at ariskt ættað giftu seg við jøðum, sigoynarum og litum

fólkum. Sama bann var sett í gildi í Suðrafrika undir apartheidstýrinum, og var hetta galdandi heilt fram til 1985. Í Eypatalandi kanst tú sum maður framvegis missa tíni borgararættindi, um tú giftir teg við eini jødiskari kvinnu úr Ísrael. Kvinnur í Saudi Arabia sleppa enn í dag bara at giftast við monnum frá londum á saudiarábisku hálvoyggini. Kongurin kann tó geva serlig undantaksloyvi. Tað eru tó eingi mørk sett fyri, hvørjum teir saudiarábisku menninir kunnu gifta seg við. (Elizabeth Abbott, A History of Marriage, 2010).

Samkynd hjúnabond er ikki nýtt fyrbrigdi

Hóast samkynd kring allan heim í dag berjast fyri atgongd til tær skyldur og tey rættindi, sum eitt borgarligt hjúnaband gevur hjúnnum, so hevur hesin rættur ikki altíð